

Kongress med mørkt bakteppe

Driver USA med tortur? Da den amerikanske psykologforening (APA) avholdt sin 115. kongress i San Francisco i august, druknet delvis det enorme utvalget av spennende psykologiske temaer i dette store spørsmålet. Og enda viktigere for psykologer: Gjør de det med APAs velsignelse?

TEKST OG FOTO:

Jan-Martin Berge

PUBLISERT 2. oktober 2007

Veien til helvete er brolagt med gode intensjoner, heter det. Jeg er ikke på vei til helvete. Snarere tvert om: Jeg spaserer mot Moscone Center for å delta på APAs 115. kongress. Men det er en slange løs i psykologiparadiset, en slange som bærer navnet tortur. Og veien til Moscone Center er brolagt med protest.

På vei inn til kongressen blir jeg møtt med løpesedler. En av dem stiller spørsmålet: «Hvorfor bør jeg protestere mot APA?» En rapport fra Forsvarsdepartementet hevder at psykologer har vært direkte ansvarlige for utvikling og bruk av teknikker som er definert av Røde Kors som likestilt med tortur, står det. I lokalavisene er det samme tema som får spalteplass. Der jeg nærmer meg konferanselokalet, begynner jeg å innse at debatten kommer til å prege konferansen, fire dager til ende.

Psykologiens Roskilde

Kongressen preges av terrorkrig og tortur, men det er sannelig mye annet av interesse også. Har du noengang vært på Roskildefestivalen? Opplevd å ha planer om å se alle dine favorittartister, bare for å finne deg selv sittende i leiren med et program i hånda idet det går opp for deg at du, akkurat i dette øyeblikket, går glipp av både Bob Dylan, Motorspycho og Beastie Boys? Da kjenner du følelsen av å være på APA-konferanse.

Det er nesten umulig å finne ut hva som er verdt å få med seg av alle workshops, paper sessions, poster sessions og paper presentations. Det trykte programmet er på størrelse med en vanlig norsk telefonkatalog... Jeg innser kjapt at jeg kommer til å gå glipp av mange spennende temaer som ville ha vært headliner på en hvilken som helst annen psykologikonferanse.

Programmet favner vidt, og berører så godt som alle områder innenfor psykologien, fra diagnostikk og terapi til forskningsmetodikk, seksualitet og skolepsykologi, ny forskning på barn, unge, voksne og eldre, på krigsveteraner og på homofile. Zimbardo prater om ondskapens psykologi, Bandura holder flere presentasjoner – blant annet en

med tittelen «Up close and personal with Albert Bandura». For dem som interesserer seg, er det mulig å lære hvordan Martin Luther King har relevans for dagens psykologer, eller man kan bli undervist i temaet «Vanlige feil blant SPSS-brukere». Marcia Linehan underviser i hvordan terapeuter kan jobbe selvmordsforebyggende.

Jeg kan fortsette og fortsette. Nancy McWilliams engasjerer sitt publikum med innføring i psykodynamisk diagnostisering (se eget intervju). I kongressens filmsal kan man se et bredt utvalg av filmer; alt fra hvordan man kan hjelpe en alkoholiker i familien, til portrett av Jaques Lacan hvor han opplyser sitt publikum om at overføring er kjærlighet. Hver dag under kongressen er det satt av tid for oppmerksomt nærvær og meditasjon. Men om man heller ønsker det, kan man bli knadd hos massører, som er en av 120 utstillere.

Det er mye, rett og slett. Så mye at man egentlig bare har lyst til å gå rundt på måfå. Få med seg litt av alt. Men – klok av flere Roskilde-turer – jeg velger å fokusere på noen utvalgte temaer. Inspirert av løpeseddelen jeg fikk på vei inn, setter jeg mesteparten av kreftene på «Ethics and Interrogations – Confronting the Challenge». Hensikten med dette forumet er å sette fokus på psykologers rolle i utspørrings- og avhørsprosesser og hvilke implikasjoner dette har for psykologer og APA. Psykologer jobber på Guantanamo-basen, og spørsmålet som blir stilt, er om det er etisk uproblematisk å ha psykologer arbeidende i et område der det er rapportert tortur og misbruk? Jeg oppsøker, rakrygget som en krigskorrespondent, selve stridens kjerne.

Psykologer på Guantanamo

I den senere tid har det blitt hevdet fra organisasjonens medlemmer at APA ikke har vært klar nok i sine offentlige uttalelser om at de som organisasjon er imot all form for tortur, og at psykologer ikke bør ha noen slags forbindelser med tortur. APA på sin side hevder at de gjennom sin resolusjon fra i fjor har gitt klar beskjed om at organisasjonen ikke aksepterer tortur.

I 2006 vedtok nemlig APA en resolusjon som tar avstand fra tortur. Likevel tillater de at medlemmer fungerer som rådgivere til forhørerne på Guantanamobasen og på andre lignende institusjoner verden over. Med APAs velsignelse har Bush-administrasjonen og CIA siden 11. september 2001 benyttet psykologer i utvikling av avhørsrutiner av potensielle terrorister. APA forsvarer seg med at «psykologens rolle er legitim i denne forbindelse blant annet fordi psykologer sikrer at forhørene blir gjort på en effektiv, forsvarlig og etisk måte».

Samarbeidsgruppen for et etisk APA (CEA etter de engelske initialene) er blant de mest høylytte kritikerne. De ønsker at APA skal forby alle psykologer å jobbe i forbindelse med utspørringsprosesser. De hevder at psykologer ikke bør være på en plass der det foregår tortur. Den amerikanske psykiatriforening og Den amerikanske medisinforening har begge gått ut og sagt at deres medlemmer ikke skal involvere seg i forhør på Guantanamo. APA underminerer sitt rykte og integriteten til amerikanske psykologer overfor den øvrige verden med sin unnvikenhet, hevder CEA. Men ikke alle er enige:

– Tar vi bort psykologer fra disse fasilitetene, kommer mennesker til å dø, sier Larry James, militærsjefpsykolog på Guantanamobasen på Cuba i 2003.

– Som psykologer sikrer vi de mistenktes velvære og tilfører formell oversikt som garanterer etisk saksgang, supplerer Rod Strickland, et APA-medlem som mener det er uforsvarlig å ikke ha tilstedeværende psykologer i forbindelse med forhørene.

Det var duket for frisk debatt i Moscone Center.

Stemte imot totalforbud

Et viktig stridstema i forbindelse med årets resolusjon var om man skulle bannlyse alle psykiske torturteknikker som truende atferd med hund, seksuell ydmykelse og simulert drukning, eller vedta et totalforbud for psykologer i å arbeide i forbindelse med utspørringsprosesser på Guantanamo og Abu Ghraib-lignende institusjoner. Ett var sikkert: fjorårets resolusjon måtte strammes inn. Det amerikanske Forsvarsdepartementet viser i en rapport at det har foregått tortur på Guantanamo, og at det er blitt brukt torturlike forhørsstrategier. Psykologer med tittelen atferdsvitenskapsmenn veileder forhørerne under disse utspørringsprosessene.

PROTEST: Den amerikanske psykologforeningens motvilje mot å ta klart avstand fra den torturlignende avhørpraksisen ved Guantanamo og andre militære fengsler, skapte protester under foreningens

kongress i San Francisco i
august i år.

– Heller enn å handle som beskyttere har psykologer utviklet torturteknikker og i noen tilfeller anvendt dem. Det bør gå fram at menneskerettigheter går foran psykologisk behandling. Psykologer hører ikke hjemme på plasser der menneskerettighetene blir brutt. Hvorfor kan ikke APA uttale dette klart og tydelig, med engasjement, lidenskap og uten uklårheter? sier Stephen Soldz, psykolog fra Boston og ledende drivkraft i CEA, fra talerstolen under den tre dager lange og heftige debatten.

Stephen Behnke, etikkansvarlig i APA, er rundere i kanten:

– Rapporten viser omstendigheter der misbruk forekommer, og vi mener alle psykologer bør lese den nøye, slik at slike ting ikke skjer igjen sier han.

Etter en svært opphetet debatt stemte et stort flertall i APAs styre imot et totalforbud for psykologers deltakelse ved forhør. I stedet vedtok de en løsning som nok en gang bekrefter og gjentar APAs tidligere formelle posisjon mot tortur. Men til forskjell fra fjoråret ble det skrevet ned eksplisitt hvilke forhørsmetoder APA forbyr sine medlemmer å delta i.

– Resolusjonen er positiv ved at den fordømmer 20 spesifikke torturteknikker, men den er samtidig full av smutthull. Eksempelvis er det hjemmel for å ta i bruk torturmetoder i en oppvarmingsperiode for å myke opp fangens forsvar før selve utspørringen, sier en oppgitt professor Stephen Reisner i en oppsummerende tale.

Etikktalsmann Stephen Behnke er igjen av en annen oppfatning:

– Vi har over lengre tid tatt stilling mot tortur og andre former for inhumane og nedverdiggende behandlingsformer. Styrken til denne nye resolusjonen er at den spesifiserer dette forbudet.

For rikets sikkerhet

I resolusjonen står det å lese at «spesifikke teknikker som isolasjon, sensorisk over- og understimulering eller søvndeprivasjon er under forhør bannlyst, så lenge det blir brukt på en måte som påfører betydelig smerte eller lidelse, eller som av en fornuftig person vil oppfattes som varig skadefrembringende».

«– Vårt første etiske prinsipp er
at vi skal ikke gjøre noen skade.

Vi bør ikke bidra med vår
ekspertise til å bryte ned
mennesker»

Ruth Fallenbaum

– Vårt første etiske prinsipp er at vi skal ikke gjøre noen skade. Vi bør ikke bidra med vår ekspertise til å bryte ned mennesker i disse omstendighetene hvor det ikke er respekt for menneskerettighetene, sier Ruth Fallenbaum, som til daglig jobber med torturoffer.

Michael Gelles, tidligere sjefspsykolog i etterretningstjenesten mot terrorisme, sier:

– Psykologer opptrer utenfor selve forhørsrommet, men vi må være til stede for å sørge for presis innhenting av informasjon. Vi kan kartlegge patologi og hjelpe fangene om det trengs.

Det beroliger ikke hele forsamlingen at Gelles følger opp slik:

– Mange under utdanning ønsker å jobbe for rikets sikkerhet. Og det er behov for dem!

«Psykologer i konfrontasjon» melder *San Francisco Chronicle*. Temaet har vekket interesse i USA og i resten av verden, men ingen enighet er oppnådd. På nettsidene til *Leger for menneskerettigheter* kan jeg lese lederen Len Rubenstein som skriver brev til sine medlemmer. Rubenstein er kritisk:

«APA har feilet i å definere psykologens rolle i utspørringsprosesser på Guantanamo. APA hevder at det er mulig å handle etisk i et miljø som underminerer etisk praksis. Men det er positivt at APA har bannlyst CIA sine 20 torturteknikker, og at foreningen gir melding til regjeringen om at slike teknikker bør forbys.»

Et land i krig

Heldigvis: APAs kongress er jo mye mer enn debatter om tortur. Jeg møter Chanda Rankin fra Los Angeles over en kaffe etter at vi begge har innsett at foredraget om personlighet, motivasjon og emosjon er overfullt.

– Jeg drar alltid på disse kongressene, men ikke mange av kollegene mine orker det etter at de har fått lisensen sin. Jeg forstår ikke hvorfor. Det er viktig at vi holder oss oppdaterte i fagfeltet, sier hun.

I korridorene hører jeg amerikanske høylytte stemmer, men også stemmer fra noen av de 23 andre landene som er representert. På vei mot nok en kaffe møter jeg kjente fjes fra UiB. De er her for å presentere sitt arbeid om krysskulturell tilpasning og resiliens og hvordan akutt stressforstyrrelse etter maritim katastrofe kan predikere PTSD.

Idet jeg forlater Moscone Center, blir jeg igjen minnet om at konferansen stod i torturdebattens tegn. For i hele San Francisco setter APAs splittelse og Bushs krig mot terror spor. Gamle løpesedler ligger på asfalten og blir tatt av vinden – som den flyvende fjæra i filmen *Forrest Gump*.

«Oppslutning for et etisk APA!»

«Slutt med ulovlig avhør og tortur nå!»

USA er et land i krig. Heller ikke psykologer slipper unna. Det får bli konklusjonen etter APAs 115. kongress. Om verden ikke forandrer seg radikalt, er det stor sjanse for at det også vil bli konklusjonen på neste års kongress. Den holdes i Boston, for de som måtte være interessert i selv å ta turen.

APA

- Forkortelse for American Psychological Association
- Den største vitenskapelige og profesjonelle psykologorganisasjonen i USA og i verden for øvrig
- Over 148 000 medlemmer fordelt på 54 divisjoner
- Arbeider med utvikling av psykologi som vitenskap, som profesjon og som middel for å promotere menneskelig velferd
- Arrangerer hvert år en stor psykologikongress
- Årets kongress var den 115. i rekken, og fant sted i San Francisco, California 17.-20. august
- Kongressen hadde 15 512 deltakere, hvorav 5839 psykologer

San Francisco, USA

Språk: Amerikansk

Areal: 120 km²

Innbyggertall: (2000) 776 733

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 44, nummer 10, 2007, side 1266-1268

TEKST OG FOTO:

Jan-Martin Berge

KONTAKT: jon.fiske@nav.no